

**RAQAMLASHTIRISH JARAYONIDA KASB TA'LIMI O'QITUVCHILARINING
KASBIY IDENTIFIKATSIYASINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI**

Saidova Gulchiroy Shokirovna

Buxoro davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada raqamli transformatsiya jarayonlarining kasb ta'limi o'qituvchilari shaxsiga ta'siri, ularning kasbiy o'zini o'zi anglashining psixologik mexanizmlari hamda rivojlanish omillari tahlil qilingan. Shuningdek, raqamli ta'lim muhiti sharoitida pedagoglarning reflektiv kompetensiyasi, kasbiy identifikatsiyasi va o'z-o'zini rivojlantirish motivatsiyasining o'zaro bog'liqligi ilmiy-nazariy jihatdan asoslangan. Tadqiqot natijalarida kasb ta'limi o'qituvchilarining o'zini o'zi anglashini rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik modeli taklif etilgan.*

Kalit so'zlar: *raqamli transformatsiya, kasb ta'limi, o'zini o'zi anglash, refleksiya, kasbiy identifikatsiya, pedagogik kompetentlik, raqamli kompetensiya, kasbiy rivojlanish.*

Kirish. XXI asda ta'lim tizimida kechayotgan raqamli transformatsiya jarayonlari pedagog faoliyatining mazmuni va shakllarini tubdan o'zgartirmoqda. Sun'iy intellekt, elektron ta'lim platformalari, masofaviy ta'lim texnologiyalari hamda raqamli kommunikatsiya vositalarining keng joriy etilishi o'qituvchilardan nafaqat yangi bilim va ko'nikmalarni, balki o'z kasbiy imkoniyatlarini qayta anglashni ham talab etmoqda. Kasb ta'limi o'qituvchilari texnologik yangiliklarni amaliy faoliyatga integratsiyalash jarayonida o'zlarining kasbiy pozitsiyasi, kompetensiyasi va shaxsiy rivojlanish istiqbollarini qayta baholaydilar. Shu sababli o'zini o'zi anglash psixologiyasi raqamli transformatsiya sharoitida dolzarb ilmiy muammolardan biri hisoblanadi. O'zini o'zi anglash muammosi psixologiya fanida turli olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, K.Rodjers, A.Maslou, A.Bandura, V.Stolin, I.Kon, B.Ananyev kabi olimlar shaxsning o'zini anglash jarayonining nazariy asoslarini ishlab chiqqanlar. Pedagoglarning kasbiy o'zini anglash muammolari N.Kuzmina, A.Markova, V.Slastenin, R.Nemov hamda boshqa tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. So'nggi yillarda esa raqamli transformatsiya sharoitida pedagogik faoliyatning psixologik xususiyatlari bo'yicha ilmiy izlanishlar ko'lami kengaymoqda. Ammo kasb ta'limi o'qituvchilarining raqamli muhitda o'zini o'zi anglashining ijtimoiy-psixologik determinantlari yetarli darajada tadqiq etilmagan. Raqamli transformatsiya pedagog faoliyatida quyidagi o'zgarishlarni yuzaga keltiradi:

1. Ta'lim jarayonining texnologiklashuvi;
2. Axborot oqimining keskin ortishi;
3. Kasbiy rollarning kengayishi;
4. Uzluksiz o'qib-o'rganish ehtiyojining kuchayishi;
5. Ta'lim subyektlari o'rtasidagi yangi kommunikativ munosabatlar.

Mazkur omillar o'qituvchining kasbiy o'zligini anglash darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

1-jadval

Raqamli transformatsiyaning kasb ta'limi o'qituvchilariga ta'siri

Omillar	Psixologik ta'siri
Elektron ta'lim platformalari	Moslashuvchanlik va innovatsion fikrlashni rivojlantiradi
Sun'iy intellekt vositalari	Kasbiy kompetensiyalarni qayta baholashga olib keladi
Masofaviy ta'lim	Mustaqillik va refleksivlikni kuchaytiradi
Raqamli kommunikatsiya	Ijtimoiy faollik va hamkorlikni oshiradi
Axborot texnologiyalari	O'z-o'zini rivojlantirish motivatsiyasini kuchaytiradi

Kasbiy o'zini o'zi anglash murakkab psixologik tizim bo'lib, quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

Kognitiv komponent

O'qituvchining o'z kasbiy imkoniyatlari, bilimlari va malakalarini anglash darajasini ifodalaydi.

Emotsional-baholovchi komponent

Kasbiy faoliyat natijalariga nisbatan qoniqish va o'ziga bo'lgan munosabatni aks ettiradi.

Motivatsion komponent

Kasbiy rivojlanishga intilish, o'z ustida ishlash va innovatsiyalarni qabul qilishga tayyorlikni tavsiflaydi.

Refleksiv komponent

O'z faoliyatini tahlil qilish va baholash orqali kasbiy takomillashuvga erishishni ta'minlaydi.

Kasbiy o'zini o'zi anglashni rivojlantirish modeli

Quyidagi model raqamli transformatsiya sharoitida kasb ta'limi o'qituvchilarining o'zini o'zi anglashini rivojlantirishga xizmat qiladi.

2-jadval

Kasbiy o'zini o'zi anglashni rivojlantirish modeli

Bosqich	Mazmuni	Natija
Diagnostik	O'z imkoniyatlarini aniqlash	Kasbiy o'zlik haqidagi tasavvurning shakllanishi
Refleksiv	Faoliyatni tahlil qilish	O'z-o'zini baholashning rivojlanishi
Rivojlantiruvchi	Raqamli kompetensiyalarni oshirish	Kasbiy samaradorlikning ortishi
Integrativ	Kasbiy tajribani umumlashtirish	Barqaror kasbiy identifikatsiya

Tadqiqotning metodologik asosini: tizimli yondashuv, faoliyat nazariyasi, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, refleksiv yondashuv tashkil etadi. Tadqiqotda kuzatish, so‘rovnoma, test, suhbat va statistik tahlil metodlaridan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli transformatsiya kasb ta‘limi o‘qituvchilarining kasbiy o‘zligini anglash darajasini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, raqamli kompetensiyalar bilan refleksiv qobiliyatlar o‘rtasida ijobiy korrelyatsiya mavjud.

Shuningdek raqamli savodxonlikning ortishi kasbiy ishonchni kuchaytiradi, refleksiv faoliyat kasbiy identifikatsiyani mustahkamlaydi, innovatsion texnologiyalardan foydalanish o‘z-o‘zini rivojlantirish motivatsiyasini oshiradi.

Xulosa. Raqamli transformatsiya kasb ta‘limi o‘qituvchilarining kasbiy faoliyatiga yangi talablar qo‘ymoqda. Ushbu jarayon pedagoglarning o‘zini o‘zi anglash darajasini oshirish, refleksiv kompetensiyalarini rivojlantirish hamda kasbiy identifikatsiyasini mustahkamlash uchun qulay imkoniyatlar yaratadi.

Kasb ta‘limi o‘qituvchilarining o‘zini o‘zi anglashini rivojlantirishning muhim omillari sifatida raqamli kompetensiyalar, refleksiv qobiliyatlar, innovatsion faoliyatga tayyorlik va uzluksiz kasbiy rivojlanish motivatsiyasi e‘tirof etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Maslow A. *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row, 1987.
2. Rogers C. *On Becoming a Person*. Boston: Houghton Mifflin, 1995.
3. Bandura A. *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman, 1997.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. – Москва, 1996.
5. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя. – Санкт-Петербург, 1990.
6. Слостенин В.А. Педагогика. – Москва, 2018.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining raqamli iqtisodiyot va raqamli ta‘limni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
8. UNESCO. Digital Transformation in Education. Paris, 2024.
9. OECD. Digital Education Outlook. Paris, 2025.
10. World Bank. Digital Skills and Future Education. Washington, 2024.